AMEA-nın Xəbərləri (biologiya elmləri), cild 66, №3, səh.132-136 (2011)

Şirvanda Vəhşi və Əhli Ətyeyən Heyvanların Başlıca Helmintoz Törədicilərinin Təbii və Sinantrop Ocaqlılıqları

Q.H. Fətəliyev*, M.Ş. Yolçuyev, R.Ş. İbrahimova
AMEA Zoologiya İnstitutu, keçid 1128, məhəllə 504, Bakı, AZ107

Məqalədə Şirvan ərazilərində başlıca helmintoz törədicilərinin təbii və sinantrop ocaqlılıqlarının yaranmasında vəhşi və əhli ətyeyən heyvanların, aralıq sahiblərin və bir sıra ekoloji amillərin rolunun öyrənilməsi barədə məlumat verilir. Aparılmış tədqiqat zamanı bu ərazilərdə dipilidioz, exinokokkoz, dirofilyarioz, trixinellyoz, toksokaroz, ankilostomatoz törədicilərinin təbii və sinantrop ocaqlılıqları aşkar edilmişdir. Bu ərazilərdə mövcud ocaqlılıqların saxlanma və yayılma səbəbləri müəyyən edilərək, onlara qarşı bəzi profilaktik mübarizə tədbirləri təklif edilir.

GİRİŞ

Azərbaycan Respublikasının təbii iqlim şəraiti, bitki və torpaq örtüyünün xüsusiyyətləri bu ərazilərdə müxtəlif növ ev və vəhşi məməli heyvanların, quşların, gəmiricilərin, sürünənlərin, həşəratların geniş yayılmasına səbəb olmuşdur. Bu qrup heyvanlar bir çox qorxulu helmintoz törədicilərinin təbii ocaqlılıqlarının yaranması, saxlanılması və genişlənməsində mühüm rol oynayır.

Son zamanlar respublikada heyvanların növ müxtəlifliyini qorumaq məqsədilə dəri tədarükü edilmədiyindən vəhşi heyvanlar ovlanılmır. Ona görə də vəhşi heyvanların sıxlığı daha da artmışdır. Heyvanların sıxlığı artdıqca onlar qida ilə əlaqədar olaraq təbii ocaqlılıqdan sinantrop ocaqlılığa mütəmadi olaraq daxil olurlar. Eyni zamanda rayon və şəhərətrafı yaşıllıqların salınması, quşçuluq təsərrüfarlarının yaradılması və s. vəhşi heyvanların qidalanması üçün yaşayış məskənlərinə daxil olmasına əlverişli şərait yaradır.

Bununla əlaqədar olaraq, vəhşi heyvanlar təbii biotoplardan sinantrop biotoplara daxil olmaqla əhli ətyeyən heyvanlar arasında invaziya mübadiləsi yaradır.

Respublika ərazisində vəhsi və sənaye əhəmiyyətli xəzdərili heyvanlar üzərində uzun illərdən bəri professor İ.Ə. Sadıqovun apardığı məqsədyönlü helmintoloji tədqiqatlar – insan və ev heyvanlarının helmintozlarının təbii ocaqlılığının aşkar edilməsində böyük əhəmiyyət kəsb edir. O, müəyyən etmişdir ki, helmintlərin təbii ocaqlılığının yaranmasında vəhşi heyvanlar; sinantrop ocaqlılıqda isə əhli ətyeyən heyvanlar əsas rol oynayır (Sadıqov, 1999; Sadıqov və s., 2001; Садыхов, 1971, 1978, 1981).

Bundan başqa Azərbaycanda itlərin helmintləri öyrənilərkən itdə tapılmış 36 növ helmintdən 26 növün təbii ocaqlılıqda dövr etməsi barədə məlumat vardır (Асадов, Исмаилов, 1972; Садыхов, Елчуев, 1985).

Yoluxmuş vəhşi və əhli ətyeyən heyvanlar ətraf mühiti və otlaqları helmintoz törədicilərinin invazion yumurtaları ilə çirkləndirərək gövşəyən heyvanların və insanların yoluxmasına səbəb olurlar. Bəzi helmintlər cinsi yetkin mərhələdə vəhşi heyvanlarda, sürfə mərhələsində isə gövşəyən heyvanlarda parazitlik edirlər. Beləliklə, vəhşi və əhli ətyeyən heyvanlar helmintoz törədicilərinin əsas sahibləri olmaqla bərabər, həm də onların daşıyıcısı və yayıcısıdırlar.

E.N. Pavlovskiyə görə təbii ocaqlılığın baş verməsi üçün helmintoz törədicilərinə görə qeyri - sağlam ərazidə yoluxmaya həssas olan sağlam heyvan, ötürücü amil və xəstə heyvan olmalıdır. Yoluxmuş vəhşi və əhli ətyeyən heyvanlar helmintoz törədiciləri ilə sağlam heyvanı və insanı yoluxdururlar (Павловский, 1964, 1964a).

Ədəbiyyat məlumatına görə MDB ölkələri ərazilərində vəhşi və ev heyvanlarında 30-dan yuxarı infeksion və invazion xəstəliklər məlumdur (Галузо и др., 1968; Павловский, 1939).

Azərbaycanın müxtəlif ərazilərində uzun illərdən bəri vəhşi və əhli ətyeyən heyvanların helmintfaunası və onun formalaşmasına təsir edən amillərin bəzi qanunauyğunluqlar bir sıra tədqiqatçılar tərəfindən öyrənilmişdir (Fətəliyev, 2003; Fətəliyev və s., 2006).

Şirvan ərazilərində isə xəstəliklərin təbii ocaqlılıqlarının aşkar edilib, onun təbiətdə saxlanılması və genişlənməsi yolları hal - hazıra kimi aktual problem olaraq qalmaqdadır. Çünki göstərilən ərazidə insan və heyvanlar üçün təhlükəli olan helmintoz törədicilərinin təbii ocaqlılıqlarının yaranmasında vəhşi və əhli ətyeyən heyvanların və bəzi invaziya ötürücülərinin rolu bu günə qədər öyrənilməmişdir.

Ocaqlılığı təmin edən amillərin hər birinin ayrı -ayrılıqda bioekoloji xüsusiyyətləri və göstərilən ərazilərdə onların nə dərəcədə yayılmasının aşkar edilməsinin bu helmintoz törədiciərinə qarşı

mübarizə tədbirlərinin işlənib hazırlanmasında böyük elmi və praktiki əhəmiyyəti vardır.

Bunları müəyyən etməklə, gələcəkdə bu ərazilərdə təbii və sinantrop ocaqlılığın yaranması və onun törədicilərinin yayılmasının qarşısını almaq üçün mübarizə tədbirləri hazırlamaq mümkündür.

MATERİAL VƏ METODLAR

Şirvanda vəhşi və əhli ətyeyən heyvanların başlıca helmintoz törədicilərinin təbii və sinantrop ocaqlılıqlarını öyrənmək məqsədilə müxtəlif ərazilərdən 24 sahibsiz it, 28 ev pişiyi, 24 çaqqal, 26 tülkü tam helmintoloji yarma üsulu ilə tədqiq edilmişdir (Скрябин, 1928).

Aşkar edilmiş helmintlərdən trematod və sestodlar 70%-li spirtdə, nematodlar isə 4% -li formalində fiksə edilmişdir.

Trematod və sestodların növ tərkibinin təyin edilməsində zəyli karmindən boyayıcı maddə hazırlanmış və helmintlər rənglənmişdir. Helmintlər ardıcıl spirt cərgəsindən (60, 70, 80, 90, 96^0) keçirildikdən sonra üzərinə kanada balzamı əlavə edilərək daimi preparatlar hazırlanmışdır.

Nematodlar isə 4%-li formalindən çıxarılaraq distillə suyunda yuyulur və əşya şüşəsi üzərinə keçirilir. Nemarodun üzərinə qliserin və süd turşusu qarışığından hazırlanan məhluldan damcılar əlavə edilir, örtücü şüşə ilə örtülərək mikroskop altında növ tərkibi təyin edilmişdir.

NƏTİCƏLƏR VƏ ONLARİN MÜZAKİRƏSİ

Tədqiqat nəticəsində vəhşi və əhli ətyeyən heyvanlarda 34 növ helmint aşkar edilmişdir.

Aşkar edilmiş helmintlərdən 1 növü trematod, 18 növü sestod, 1 növü akantosefal, 14 növü nematodlar sinfinə aiddir.

Bu helmintlərin inkişaf dövriyyəsinə görə 27 növü biohelmint, 7 növü isə geohelmintdir.

Tədqiqat işi aparılarkən ərazilərdə biotopların xüsusiyyəti, heyvanın həyat tərzi, ərazidə olan aralıq sahiblərinin nə dərəcədə yayılması nəzərə alınmışdır.

Yoluxmanın təbii ocaqlılıq şəklində yaranmasını, yayılmasını və parazitin növbədə müəyyən ərazidə dövr etməsini təmin edən aralıq sahiblərdir. Göstərilən ərazilərdə bizim tərəfimizdən aparılmış tədqiqat zamanı məlum olmuşdur ki, bəzi başlıca helmintoz törədicilərinin ocaqlılığının yaranmasında və onun təbiətdə törədicilər tərəfindən dövr etməsində aralıq sahib kimi həşəratların, gəmiricilərin, sürünənlərin rolu böyükdür.

Bunu nəzərə alaraq, təbii ocaqlılığın yaranmasında əsas rol oynayan aralıq, ehtiyat və əlavə sahiblərdən – müxtəlif növ həşəratlar, gəmiricilər, sürünənlər əldə edilərək onların rolu təhlil edilmişdir (Cədvəl 1).

Aşkar edilmiş helmintlərdən aralıq sahibləri həşəratlar olan *D.caninum, M.catulinus, Sp.lupi, D.repens*-i xüsusi qeyd etmək lazımdır.

D.caninum – tülküdə 26,6%, çaqqalda 27,2%, sahibsiz itlərdə 43,6%, ev pişiklərində isə 39,7% təşkil edir. Bu helmintin heyvanlar arasında yayılmasında it (*Ct. canis*) və pişik (*Ct. felis*) birələrinin əsas rol oynadığını nəzərə alaraq həmin heyvanların üzərindən 256 fərd it və 425 fərd pişik birələri toplanılaraq tədqiq edilmişdir. Tədqiqat zamanı it birələrinin 37,4%, pişik birələrinin isə 13,8% sistiserkoidlərlə yoluxması aşkar edilmişdir .

İnkişaf dövriyyəsi həşəratlarla gedən *D.repens* bizim tədqiqatımızda Şirvan ərazilərində tədqiq edilmiş 10 itdən 2- də 22 fərd (20%), 11 tülkünün 1-də 7 fərd (9,1%) aşkar edilmişdir. Bu helmintin vəhşi və əhli ətyeyən heyvanlar və insanlar arasında yayılmasında əsas ötürücü amil olan *Anopheles* və *Audes* cinsindən olan ağcaqanadlardır.

Tədqiqat zamanı aralıq sahibləri gəmiricilər olan helmintlərin də bu ərazilərdə heyvanlar arasında geniş yayılması aşkar edilmişdir. Bu helmintlərə *J.rossicum*, *T.pisiformis, T.crassiceps, H.taeniaeformis, H.krepkoqorski, Tr.spiralis* aiddir.

Bu helmintlərdən *Tr.spiralis* xüsusi epizootoloji və epidemioloji əhəmiyyət kəsb edir. Bu helmintlə yoluxma tulküdə - 18,1%, çaqqalda – 7,7% təşkil etmişdir. Sinantrop ocaqlılıqda isə *Tr.spiralis* it və pişiklərdə çox az qeydə alınmışdır. *Tr.spiralis*-in yayılmasında gəmiricilər əsas rol oynayır.

Tədqiqat zamanı bu ərazilərdə yayılmış aralıq sahibləri sürünənlər olan bir neçə helmint növü aşkar edilmişdir. İlk dəfə olaraq vəhşi və əhli ətyeyən heyvanlarda aşkar edilmiş *A.alata, D.nölleri, Sp.erinacei – europei, J.echinorhynchoides*, *J.pasqualei, M.lineatus, M.catulinus, Sp.lupi, Ph.sibirica* növlərinin yayılmasında sürünənlərin ehtiyat, əlavə və aralıq sahib kimi rolu müəyyən edilmişdir.

M.lineatus növünün ehtiyat sahibi sürünənlərdən olan qafqaz kələzinin, yaşıl kərtənkələnin əzələ toxumalarında hər görüş dairəsində 6-7 fərd miqdarında spiroserk aşkar edilmişdir.

Şirvan ərazilərində aşkar edilmiş helmintlərdən aralıq sahibləri gövşəyən heyvanlar olan *E.granulosus, M.multiceps, T.hydatigena* və *T.ovis* növləri vəhşi və əhli ətyeyən heyvanlar arasında qeyd edilmişdir.

Şirvan ərazilərində *E.qranulosus*-la yoluxma itdə 20-25% arasında, *T.hydatigena* ilə yoluxma tülküdə 27,2%, çaqqalda 15,3%, sahibsiz itlərdə isə 49,9% təşkil etmişdir.

Cədvəl 1. Şirvan ərazilərində təbii ocaqlılıqların yaranmasında aralıq və ehtiyat sahiblərinin iştirakı

Helmintin adı	aralıq və ehtiyat sahiblər			
	gövşəyən heyvanlar	həşəratlar	gəmiricilər	sürünənlər
Alaria alata	-	-	-	+
Dipylidium caninum	-	+	-	-
D.nölleri	-	-	-	+
Sp.erinacei-europei	-	-	-	+
Joyeuxiella echinorhynchoides	-	-	-	+
J.rossicum	-	-	+	-
J.pasqualei	-	-	-	+
Taenia hydatigena	+	-	-	-
T.ovis	+	-	-	-
T.pisiformis	-	-	+	-
T.crassiceps	-	-	+	-
Hydatigera taeniaeformis	-	-	+	-
H.krepkoqorski	-	+	+	-
Multiceps multiceps	+	-	-	-
Echinococcus qranulosus	+	-	-	-
Mesocestoides lineatus	-	+	-	+
Macracanthorhynchus catulinus	-	+	-	+
Trichinella spiralis	-	-	+	-
Spirocerca lupi	-	+	-	+
Physaloptera sibirica	-	-	-	+
Dirofilaria repens	-	+	-	-

Tədqiqat aparılan ərazilərin Şamaxı, İsmayıllı, Ağsu, Ucar, Kürdəmir, Göyçay rayonları ərazilərində biohelmintlərlə yanaşı təbii və sinantrop ocaqlılıq əmələ gətirən geohelmintlərdən *A.caninum, U.stenocephala, T.canis, T.mystax, T.leonina* geniş yayılmışdır. Bəzi başlıca helmintoz törədicilərinin yayılmasında biotik və abiotik amillərin təsiri ilə yanaşı sosial amillər də mühüm rol oynayır. Belə ki, Şirvan ərazilərində yaradılmış şəxsi və fermer təsərrüfatlarının ətraflarında çoxlu sayda vəhşi heyvan, sahibsiz it və pişiklər toplanır. Həmin təsərrüfatlarda ölmüş və kəsilmiş heyvanların helmintoz törədiciləri ilə yoluxmuş daxili orqanları bəzən zərərsizləşdirilmədən ətraf mühitə atıldıqda həmin heyvanlar tərəfindən yeyilir və helmintoz törədiciləri ilə yoluxur. Bu qidalanma yerlərində vəhşi heyvanlarla əhli ətyeyən heyvanlar (it və pişiklər) arasında biosenotik əlaqə yaranır və bu zaman təbii ocaqlılıqdan sinantrop ocaqlılığa keçid əmələ gələrək helmint mübadiləsi baş verir. Beləliklə, helmintoz törədiciləri hər iki ocaqlıqda saxlanılır və yayılır.

Aparılan tədqiqat zamanı Şirvan ərazilərinin bütün rayonlarında (Şamaxı, İsmayıllı, Kürdəmir, Ağsu, Ucar, Göyçay) dipilidioz, dirofilyarioz, exinokokkoz, tenidioz, trixinellyoz, ankilostomatoz və toksokarozun törədicilərinin təbii və sinantrop ocaqlılığı aşkar edilmişdir.

Belə ki, dipilidiozun təbii və sinantrop ocaqlılığı müəyyən edilmişdir. Zəif təbii ocaqlılığın yaranması vəhşi heyvanlar və birələr arasında; güclü sinantrop ocaqlılığın yaranması isə it, pişik, birə və insanlar arasında baş verir. Dipilidiozun törədicisi təbii ocaqlılıqdan sinantrop ocaqlılığa və əksinə, daxil olaraq hər iki ocaqlılığın yaranmasında iştirak edir.

Dirofilyarioz Göyçay və Ucar rayonları ərazilərində təbii ocaqlılıqda vəhşi heyvanlarla ağcaqanadlar; sinantrop ocaqlılıqda isə it, pişik, ağcaqanad və insanlar arasında saxlanılaraq dövr edir. Hər iki ocaqlılıqda əsas aralıq sahib kimi ağcaqanadlar iştirak edir.

Trixinellyozun MDB ölkələrində təbii ocaqlılıqda vəhşi heyvanlar və gəmiricilər arasında; sinantrop ocaqlılıqda isə ev donuzları, it, pişik və bəzən də gəmiricilər arasında baş verməsi məlumdur (Бессонов, 1972). Bizim tədqiqatımızda trixinellyozun Şamaxı və İsmayıllı rayonları ərazilərində təbii ocaqlılıqda daha güclü, sinantrop ocaqlılıqda isə çox zəif yayılması aşkar edilmişdir.

Tədqiqat aparılan ərazilərin Şamaxı, İsmayıllı, Ağsu, Ucar, Kürdəmir, Göyçay rayonları ərazilərində biohelmintlərlə yanaşı təbii və sinantrop ocaqlılıq əmələ gətirən geohelmintlərdən *A. caninum, U. stenocephala, T. canis, T. mystax, T. leonina* geniş yayılmışdır.

Bu helmintlərin invazion yumurtaları təbii mühitdə öz yaşama qabiliyyətini uzun müddət saxladıqlarından təbii ocaqlılıqda vəhşi heyvanların; sinantrop ocaqlılıqda isə əhli ətyeyən heyvanların və insanların unsiarioz, ankilostomatoz və toksokaroz törədiciləri ilə yoluxmasına səbəb olurlar.

Beləliklə, Şirvan ərazilərində aparılmış helmintoloji tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, bu ərazilərdə başlıca helmintoz törədicilərinin təbii və sinantrop ocaqlılığın yaranması, saxlanması və genişlənməsində vəhşi və əhli ətyeyən heyvanların, aralıq, əlavə sahiblərin və sosial faktorların rolu böyukdür. Hər iki halda – təbii və sinantrop ocaqlılığın yaranması və yayılmasında vəhşi və əhli ətyeyən heyvanlar, müxtəlif növ həşəratlar, gəmiricilər, sürünənlər iştirak edir.

Təbiətdə və təsərrüfatlarda insanların fəaliyyəti nəticəsində daim helmintoz törədicilərinin dövriyyəsi baş verir. Ona görə də təbiəti bu cür invazion xəstəlik törədicilərinə görə sağlamlaşdırmaq məqsədilə müxtəlif elmi və praktiki tədbirlərin həyata keçirilməsi tələb olunur.

Bunları nəzərə alaraq, Şirvan ərazilərində mövcud olan təbii və sinantrop ocaqlılıqlarda başlıca helmintoz törədicilərinin dövr etmə yollarının pozulması, yeni ocaqlılıqların yaranmasının və genişlənməsinin qarşısının alınması istiqamətinə əsaslanan aşağıdakı profilaktik tədbirlər həyata keçirilməlidir:

- başlıca helmintioz törədicilərinin (dipilidioz, exinokokkoz, toksokaroz, ankilostomatoz, unsinarioz, dirofilyarioz) sinantrop ocaqlılıqda əsas daşıyıcısı və yayıcısı olan sahibsiz it və pişiklərin təsərrüfatlara, məişət ocaqlarına, uşaq bağcaları və məktəblərin həyatlərinə daxil olmasının qarşısı alınmalıdır;
- exinokokkoz, senuroz, sistiserkoz, teniidioz kimi helmintoz törədicilərinin yayılmasının qarşısını almaq üçün baytar-sanitariya nəzarətindən keçməyən ətkəsmə məntəqələri ləğv edilməli, kəsilmiş kənd təsərrüfatı heyvanlarının xəstə orqanları ilə vəhşi və əhli ətyeyən heyvanların qidalanmasının qarşısı alınmalıdır;
- təbii ocaqlılıqda trixinellyozun yayılmasının qarşısının alınması üçün ov mövsümündə vurulmuş vəhşi heyvanların cəsədləri yandırılmalı və ya dərin basdırılmalıdır;
- təbii ocaqlılıqla sinantrop ocaqlılıq arasında əlaqə yaradan, infeksion və invazion xəstəliklərin yayılmasında aralıq, ehtiyat və əlavə sahib kimi iştirak edən müxtəlif növ həşəratlara, gəmiricilərə və sürünənlərə qarşı mübarizə tədbirləri işləyib hazırlamaq lazımdır. Çünki yoluxma və yoluxdurma yollarında əsas mənbə aralıq sahiblərdir;
- vəhşi və əhli ətyeyən heyvanların qoyunçuluq və maldarlıq təsərrüfatlarına daxil olmasının qarşısı alınmalı, it və pişiklərin sayının azaldılmasına nəzarət artırılmalıdır.

Belə bir vəziyyət daim tibb və baytar işçilərinin diqqət mərkəzində olmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

Sadıqov İ.Ə. (1999) İnsan və ev heyvanlarının başlıca helmintozlarının ocaqlılığına dair. AMEA-nın Xəbərləri **1:** 38-42.

Sadıqov İ.Ə., Yolçuyev M.Ş., İbrahimova R.Ş. (2001) Abşeron və cənubi-şərqi həmsərhəd rayonlarında ətyeyən əhlı heyvanların başlıca helmintoz törədicilərinin ekolojı xüsusiyyətləri.Akad. M.Ə.Musayevin 80 illiyinə həsr olunmuş elmı konfransın materialları. Bakı, Elm: 191-193.

Fətəliyev Q.H. (2003) Azərbaycanda vəhşi məməlı heyvanlarda spiruridlərin növ müxtəlifliyinin öyrənilməsi və onların ekolojı xüsusiiyətləri. "Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin "I-ci Qurultayının Mater. Bakı, Elm: 69-74.

Fətəliyev Q.H.,Yolçuyev M.Ş., İbrahimova R.Ş. (2006) Abşeron və Xəzəryanı ərazilərdə tülkünün (Vulpis vulpis L.,1758) helmintlərinə təsir edən bəzi amillərin öyrənilməsi. AMEA Zoologiya İnstitutunun əsərləri. Bakı, Elm **XXXVIII:** 27.

Асадов С.М., Исмаилов Г.Д. (1972) Роль собак в кругообороте природно-очаговых гельминтов в Азербайджане. Докл.АН Азерб.ССР **ХХУШ(2):** 70-72.

Бессонов А.С. (1972) Эпизоотология (эпидемиология) и профилактика трихинеллеза. Изд-во Минтис, Вильнюс, 304.

Галузо И.Г., Боев С.Н., Гвоздев Е.В. (1968) Проблеме природной очаговости болезней сельскохозяйственных животных. В кн." Вопросы природной очаговости болезней". Алма-Ата: 6-14.

Павловский Е.Н. (1939) О природной очаговости инфекционных и паразитарных болезней «Вестник АН СССР», **10:** 98-108.

Павловский Е.Н. (1964) Природная очаговсть трансмиссивных болезней.М.,-Л. 207-215

Павловский Е.Н. (1964) Природная очаговость трансмиссивных болезней в связи с ландшафтной эпидемиологией зооантропонозов.М., 129-165.

Садыхов И.А. (1971) О мерах профилактики природно-очаговых гельминтозов человека в Азербайджане. Пробл. Мед. Географии Кузбасса. Мат. науч. конф., Новокузнецк: 69-71.

Садыхов И.А. (1978) Роль пушнопромысловых зверей в поддержании природных-очагов гельминтозов человека и сельскохозяйст-венных животных и других домашних животных в Азербайджане. Научн. и прикладн. пробл. Гельминтол. М., Наука: 89-94.

Садыхов И.А. (1981) Гельминты промысловых зверей Азербайджана. Баку, Элм: 167

Садыхов И.А., Елчуев М.Ш. (1985) Гельминты служебных собак Шеки-Закатальской зоны

Азербайджанской ССР. Извест. АН Аз. ССР, серия биол. наук **3**: 37-42.
Скрябин К.И. (1928) Методы полных гельминтологических вскрытий позвоночных, включая человека. Москва, МГУ: 45.

Г.Г. Фаталиев, М.Ш. Елчуев, Р.Ш. Ибрагимова

Природно и Синантропные Очаговости Возбудителей Главнейших Гельминтозов Диких и Домашних Плотоядных Животных в Ширване

Для выявления природной очаговости возбудителей главнейших гельминтозов из разных биотопов на территории Ширвана, были исследованы 24 бродячие собаки, 28 домашние кошки, 24 шакала, 26 лисиц методом полного гельминтологического вскрытия. У них найдено 34 вида гельминтов. Из них несколько видов являются природными и синантропными очагами: дипилидиоз, дирофиляриоз, трихинеллез, токсокароз, анкилостоматоз. Отмечена роль диких и домашних плотоядных животных, промежуточных хозяев, а также некоторые факторы в поддержании и распространении природной и синантропной очаговости на территории Ширвана. Подготовлены профилактические меры борьбы против появления новой природной очаговости.

Q.Q. Fataliyev, M.Sh. Yolchiyev, R.Sh. Ibrahimova

Natural Sanitary Nidality of Activators of the Main Helminthiasis of the Wild and Domestic Carnivorous Animals in Shirvan

Information about the role of wild and domestic carnivorous animals, intermediate hosts and some ecological factors in formation of naturalfocality of activators of the main helminthiasis in territory of Shirvan is presented in the paper. Some naturalfocalities (dipilidioz, dirofilyariosis, trichinelliosis, toxocarosis, ankilostomatosis) were found out as a result of reserarches in these territories. At the same time the reasons of maintenance of naturalfocalities are revealed and some control measures are presented.